
FEJEZETEK KÖZÉP-, KELET- ÉS DÉLKELET-EURÓPA TÖRTÉNETÉBŐL

A Horvát Népi Ifjúság a mezőgazdaság kollektivizálásának kampányában 1949-ben

Marko Fuček zagrabi horvát történész tanulmányában a volt délszláv állam, ezen belül a horvát területeken 1949-ben lezajlott mezőgazdasági kollektivizációs kampány kapcsán vizsgálja a Horvát Népi Ifjúság (HNI) ebben betöltött szerepét. Számos levéltári és egyéb forrást tárt fel, elsősorban a Horvát Kommunista Párt Központi Bizottságának iratait, a HNI nyomtatott sajtótermékeit, valamint korabeli propagandaanyagokat.

A szerző több tematikus részre osztja tanulmányát. Az első részében röviden bemutatja a korabeli Jugoszláviában az egyik legérzékenyebb és nagy tömegeket érintő kérdést, a mezőgazdaság kollektivizációját és annak az előkészítését. Beszámol a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottságán belül (JKP KB) a mezőgazdaság szövetkeztetéséről kialakult elképzelésekről és azok végrehajtásának módozatairól. A JKP KB-n belül két fajta megoldási lehetőség merült fel. Az első nézet képviselői és egyben az erőszakos módszerek alkalmazását is előtérbe helyezők a következő személyek voltak: Milovan Đilas, Moša Pijade és Boris Kidrič. A másik nézet képviselői, Andrija Hebrang, Edvard Kardelj és Vasa Čubrilović, egy fokozottabb és erőszaktól mentes kollektivizáció tervét támogadták. Ezt követően a tanulmány szerzője röviden bemutatja azt a négy szövetkezeti formát, amelyek a földtulajdon birtoklásának módjában és a jövedelem elosztásában különböztek egymástól. Az első három szövetkezeti forma csak átmenetnek szolgált a negyedik szinthez, ugyanis az első három szintnél a föld még magántulajdonban maradt valamilyen formában. A negyedik és egyben a legmagasabb szintű szövetkezeti formánál a háztáji föld maradt egyedül magántulajdonban, az összes többi bevitt föld a szövetkezet tulajdona lett. Ebből kifolyólag a legmagasabb szintű szövetkezeti formát favorizálta a párt, mivel ezt tekintették a falu szocialista átalakításának egyik legfontosabb eszközének. Az első rész lezárásaként a szerző röviden összefoglalja a szakirodalmat is megosztó álláspontot, hogy miért csak 1949-ben kezdték el intenzívebben a mezőgazdaság kollektivizációját a volt Jugoszlávia terü-

letén. Mint ahogy azt Fuček írja, a Sztálinnal történt szakítás után egyfajta bizonyítási kényszer nehezült a JKP-ra, mivel a legkomolyabb támadások a mezőgazdasági politikájuk miatt érte őket. Erre adott válaszként értelmezhető a kollektivizációs kampány elindítása. Mások szerint, jegyzi meg a szerző is, így próbálták megteremteni a Szovjetuniótól és a keleti bloktól független saját iparukat. Ezt szolgálta volna a kollektivizáció felgyorsítása és ezzel párhuzamosan a falusi társadalom szocialista transzformációja.

Az előzmények ismertetése után Fuček bemutatja a vizsgált mozgalom, a Horvát Népi Ifjúság szervezeti felépítését tagköztársasági és országos szinten, illetve elemzi a párt által a szervezet számára meghatározott feladatokat, pl. előadások fiataloknak a „szocialista nevelés” szellemében, önkéntesek toborzása az ipar számára (ez különösen fontos volt a háborút követő újjáépítésknél), szövetkezeti központok építése stb. A szerző hangsúlyozza a falusi szervezet politikai fontosságát, mivel a korabeli Jugoszlávia lakosságának nagyobb része ekkor falvakban élt, ahol a párt szervezetei és tömegszervezetei sokkal gyengébbek voltak, mint a városokban. Ezért is vált különösen fontossá a HNI szerepe a szövetkezetesítés folyamatában is, arról nem is szólva, hogy tagjai többnyire a falusi ifjúságból kerültek ki. A kampány megkezdése előtt a mozgalom legfontosabb feladata az volt, hogy minden faluban bekapcsolódjon a szövetkezeti központok kiépítésbe, gyakorlatilag előkészítették a termelőszövetkezetek létrehozásához szükséges infrastrukturális feltételeket, ami kisebb- nagyobb sikerrel meg is történt a kampány beindulása előtt. A szervezet másik fontos célja az volt, hogy folyamatosan növelje a tagok létszámát és szinte „*sívjá fel*” a teljes falusi ifjúságot soraiba. A tanulmány írója idézi a korabeli retorikát, mely szerint azok a falvak, ahol nincs jelen a HNI, ott az ifjúság nem képes felvenni a harcot „*a kapitalista és spekulációs elemekkel*” és könnyedén azok áldozatává válik. Ennek kapcsán azonban kiemeli a JKP központi utasítását, hogy a taglétszám bővítésének nem szabad mindenféle „*szűrés*” nélkül megtörténnie, hiszen „*veszélyes elemek*” is bekerülhetnek a szervezetbe, és ez veszélyeztetheti a kampány sikerét. A következő részben már a mozgalom tagjaival, kádereivel és tényleges működésével foglalkozik a szerző.

A továbbiakban Fuček azokat a problémákat mutatja be, amelyek a HNI vezetéségét leginkább aggasztották. Mindazok ellenére, hogy magasabb szinten kiváló tervek és szakpolitikai előadások készültek el, nem volt meg a megfelelő számú és képzettségű ember a tervek végrehajtásához. Éppen az alsóbb szinteken küzdöttek a káderek hiányával, ahol ténylegesen a legnagyobb szükség lett volna rájuk. Fuček szerint a másik nagy probléma az volt, hogy a felső szintek minden esetben felszívták az alsóbb szinteken

levő tehetségesebb kádereket, majd leszögezi, hogy a fiatalok a HNI-t ugró deszkának használták a felfelé jutáshoz. A kollektivizációs kampánynak az egyik legfontosabb célja a parasztok szövetkezetekbe történő beléptetése volt, amely a párt határozata értelmében önkéntes alapon működött volna, legalább is a hivatalos propaganda szerint. Azonban minden párttagot és egyben a HNI tagjait is kötelezték arra, hogy lépjenek be a szövetkezetekbe, akár családi konfliktus árán is. Annak kapcsán, hogy hogyan lépjenek fel a szüleikkel szemben, ha azok ellenállást tanúsítanak a szövetkezetbe történő belépés kapcsán, a következőképpen oktatták ki a fiatalokat: *„Ha nem akarsz belépni, nem kell... majd én egyedül belépek. Holnap lemérjük, hogy mennyi föld jár nekem, és ezt beviszem a szövetkezetbe”*.

Fuček szerint azonban a kampány nem érte el eredeti célját: nem sikerült a gazdag parasztok többségét rávenni arra, hogy belépjenek a szövetkezetekbe, annak ellenére, hogy a korabeli propaganda a szegényeknek kínálta fel a jobb lehetőséget, a gazdagabb parasztokat pedig magas adókkal és kötelező beszolgáltatásokkal sújtották. E gondolatok lezárásaként a szerző megjegyzi, hogy nem igazán lehet sikeresen lemérni mekkora is volt valójában a HNI szerepe, hatása a mezőgazdaság kollektivizációjában, mivel számos egyéb irányból is érkeztek erőteljes hatások a kampány alatt.

Fuček a negyedik fejezetben a Horvát Népi Ifjúságnak a mezőgazdaság kollektivizációjában játszott konkrét részvételét és működését próbálja meg összefoglalni. A HNI kezdetben fontos feladatot kapott a szövetkezeti központok kiépítésében, e munka intenzitása, fontossága azonban a kampány idején csökkent. A másik fontos feladatuk az önkéntes munka végzése volt a szövetkezeti földeken, amelynek a kampány alatt különös jelentősége lett. Az új hatalom, mutat rá Fuček, amely általában is erőteljesen támaszkodott az ország ifjúságának társadalmat átalakító lendületére, és hitt a propaganda ebben játszott szerepében, *„az ifjúság forradalmi hevének”* nevezte a ledogozott tölőrakat, amely az új hatalom szerint egyenesen a termelékenység növeléséhez vezet. Majd hozzáfűzi, hogy a munkacsoportok rendszere inkább az állami szektorban volt sikeres, mivel a szövetkezetek megalakulásakor nem igazán tudtak ilyen speciális munkacsoportokat szervezni, s a megnövelt munkaórák száma valójában nem járult hozzá a termelés növeléséhez, ugyanis a nem állami szövetkezetekben az ehhez szükséges munkagépek és műtrágya még nem álltak rendelkezésre. A kampány során szigorúan megtiltották azt, hogy üres ígéretekkel tömjék az emberek fejét, a szónokok feladata az volt, hogy a tényekre alapozva győzzék meg a lakosságot a szövetkezetekbe történő belépésről. A tanulmány negyedik részét a szerző azzal zárja, hogy röviden kitér a falusi női lakosság szövetkezetekbe

történő bekapcsolásának kérdésére. A nők falvakban betöltött társadalmi szerepével a HNI mellett a JKP is sokat foglalkozott, s az agitációs kampányok során olyan példákkal igyekeztek meggyőzni a nőket a nagyobb társadalmi, politikai szerepvállalásra, amelyekben sikeres női titkárokat és szövetkezeti igazgatókat mutattak be.

A „*Képzés, szocialista nevelés és agitáció*” című fejezetben a szerző összefoglalja a HNI szocialista nevelésben és oktatásban játszott szerepét. A korabeli párthatározatok alapján, írja Fuček, a mezőgazdasági termelés növelése végett az ifjúság oktatásának és képzésének feladata kulcsfontosságúvá vált. Ennek kapcsán részletesen idézi a JKP KB konkrét utasításait, miként és hogyan kell elvégezni az ifjúság képzését és szocialista nevelését. A gyakorlati tudás megszerzése több fórumon történt meg: szemináriumokon, előadásokon vagy szaktanácsadás formájában. Az előadások megtartására nem rendelkeztek a megfelelő szakgárdával, ezért pártutasításra oktatóként bevonták a mezőgazdasági szakközépiskolák tanárait és diákjait is a programba. Fuček külön is kiemeli, hogy a JKP KB utasítása szerint, a HNI-nek az agitáció folyamán nem volt szabad a szövetkezetesítést osztályharcként értelmezni, osztályharcos formájában meghirdetni, mivel az a párt szerint félelmet válthatott ki azok között a gazdag parasztok között, akik egyébként rendszeresen fizették az állami adókat. Ezért egyértelmű utasítást kaptak, hogy különbséget tegyenek a rendes adófizetők és az adót nem fizető parasztok között. Ezt követően a tanulmány írója felsorolja mindazokat a módszereket, amelyeket felhasználtak a kampány folyamán, hogy a kollektivizáció sikeresebb legyen. Ilyenek voltak például a személyre szabott előadások, az önkéntes munka által elért sikerek kiemelése, plakátok és faliújságok szerkesztése, amelyekben a PMSZ-ek eredményeiről számoltak be, stb. Mint a tanulmány szerzője írja, tekintettel kellett lenni a mezőgazdasági munka időnyjellegére is, és az oktatást a nagy mezőgazdasági munkák befejezése után, azok lezárásával tudták csak „eredményesebben” megtartani, hiszen a napi 12–14 óra fizikai munka után az emberek már nem voltak fogékonnyak az újabb ismeretek elsajátítása iránt. A betakarítás után, írja a szerző, „*elérkezett az igazság pillanata*”, de a várt siker elmaradt. Kiderült, hogy a szövetkezetek nem értek el nagyobb hozamokat, mint az egyéni termelők a magánszektorban, ezért a szövetkezeti agitációnak ezt az elemét a későbbiekben kivették a propagandaanyagokból.

A következő és egyben utolsó fejezetben Fuček összefoglalja az 1949-es kampány eredményeit a mezőgazdaság kollektivizációjában. Kiemeli, hogy a kampány talán egyetlen vonatkozásban volt sikeres: a PMSZ-k száma 320-ról 1580-ra emelkedett, azonban a megművelt földeknek még így is

csak 10,5 százaléka került be a szövetkezetekbe. Nem valósult meg a kampány másik célja sem: a szövetkezetek nem voltak termelékenyebbek, de nem is termeltek többet, mint az egyéni gazdák.

A szövetkezetesítés kudarcával és annak okaival már 1949 októberében foglalkozott a Horvát Kommunista Párt Központi Bizottsága. Értékelésük szerint nem csak a hozamok voltak a vártnál alacsonyabbak a szövetkezeteknél, de az állami beszolgáltatási tervet is gyengébben teljesítették. Így a szövetkezetek nem tudták megalapozni a falusi lakosság iparba történő tömeges beáramlását, ami pedig a nagyra törő iparosítási tervek megvalósítását veszélyeztette.

Ez a falusi ifjúsági szervezet ugyanakkor, mivel a kampány végére a falusi fiatalság több mint 70 százalékát tömörítette, betöltötte azt a szerepet, amit elvártak tőle, szögezi le végül a szerző: megerősítette a párt, azaz az új hatalom pozícióit a falvakban, és fontos transzmissziós szerepet töltött be a falu 1949-es kollektivizációs kampányában.

Marko Fuček: Narodna omladina Hrvatske u kampanji kolektivizacije poljoprivrede 1949. godine (A Horvát Népi Ifjúság a mezőgazdaság kollektivizálásának kampányában 1949-ben) Zagreb, Republika Hrvatska, *Časopis za suvremenu povijest*, 2011/ 2. szám 501–520.

Kiss Vilmos